

Digitale koploper worden in de EU: kansen zien en kansen pakken

Colofon

Auteur	Arthur van der Wees Managing partner van Arthur's Legal
Uitgegeven door Informatie	Programma Regie op Gegevens regieopgegevens@ictu.nl
Uitgevoerd door Datum	Programma Regie op Gegevens Mei 2019
Status	Definitief

Essay over het EU-perspectief op mensen en hun gegevens

Het programma Regie op Gegevens (RoG) wil – samen met publieke, private en maatschappelijke partijen – ontdekken hoe het vrije verkeer van persoonlijke gegevens onder regie van de persoon in kwestie plaats moet gaan vinden, en wat er nodig is om met vertrouwen aan het digitale verkeer deel te kunnen en te willen nemen. Dit geldt niet alleen binnen de Nederlandse grenzen; inwoners en ondernemers richten zich steeds meer op leven (en de diensten en dienstverlening die daarbij horen) binnen Europa. De blik naar buiten toe is daarom ook voor het programma Regie op Gegevens belangrijk.

Op verzoek van RoG heeft mr. Arthur van der Wees (Arthur's Legal) zijn licht laten schijnen op het Europese perspectief op gegevens en de rol (en rechten) van personen ten opzichte van hun gegevens. Hij gaat hierbij nader in op hoe de EU naar 'mensen en hun gegevens' kijkt, wat dat betekent voor de beleidskeuzes die men maakt en hoe we als Nederland hierop in kunnen spelen en daar ons voordeel mee kunnen doen.

Hij geeft hierbij aan dat het van belang is om niet alleen te weten aan welke nieuwe verordeningen en afspraken er vanuit Europees perspectief gewerkt wordt, maar daar vooral proactief bij betrokken te zijn en actief bijdragen te leveren, ruim voordat nieuwe afspraken zover zijn dat ze moeten worden

ingevoerd. Het is waardevol om goed aangesloten te zijn op wat er op Europees gebied gebeurt, niet alleen bij de Europese Raad, maar ook bij en met de Commissie, als ook de diverse organisaties, autoriteiten en toezichhouders. Hierdoor kan Nederland niet alleen beter en op tijd reageren en haar visie inbrengen over wat er zich aan de horizon bevindt aan bestaande of aankomende wetsvoorstellen en invulling ervan, maar zich ook over en voorbij die horizon begeven.

Als programma RoG onderschrijven we deze ambitie en we zoeken dan ook nadrukkelijk de samenwerking op met collega's, organisaties en bewegingen die betrokken zijn bij EU-ontwikkelingen. Zowel op het vlak van wetgeving, afspraken, aanpalende programma's en ontwikkelingen zoals Single Digital Gateway, als op het vlak van initiatieven en pilots rondom regie op gegevens in andere EU landen, bijvoorbeeld . Op deze manier kunnen we anticiperen, voorbereiden en -indien gepast- proactief handelen. Ook kunnen we een bijdrage leveren aan visievorming en aan nieuwe, bestaande en andere initiatieven met als voorname doel om te leren van elkaar, wat Nederland kansen en daarmee winst oplevert.

Wij wensen u veel leesplezier en nodigen u van harte uit om deel te nemen aan onze [kenniscommunity EU Perspectieven op Pleio](#).

Digitale koploper worden in de EU: kansen zien en kansen pakken

Met de overkoepelende strategie Nederland Digitaal en de digitale agenda NLDIGIbeter heeft het kabinet een extra boost gegeven aan haar wens om in te willen spelen op de snelheid van digitalisering en de impact daarvan op de samenleving, én uiting gegeven aan de ambitie om als Nederland 'dé digitale koploper van Europa' te zijn.

In het licht van deze ambitie is het dan ook extra belangrijk om niet alleen te weten aan welke nieuwe verordeningen en afspraken er vanuit Europees perspectief gewerkt wordt, maar daar vooral proactief bij betrokken te zijn en actief bijdragen te leveren, ruim voordat nieuwe afspraken zover zijn dat ze moeten worden ingevoerd.

Door goed aangesloten te zijn op wat er op Europees gebied gebeurt, niet alleen bij de Europese Raad maar ook bij en met de Commissie, als ook de diverse organisaties, autoriteiten en toezichthouders, kan Nederland niet alleen beter en op tijd reageren en haar visie inbrengen over wat er zich aan de horizon bevindt aan bestaande of aankomende wetsvoorstellen en invulling ervan, maar zich ook over en voorbij die horizon begeven.

Op deze manier kunnen we als Nederland anticiperen, voorbereiden, proactief handelen en nieuwe Europese wet- en regelgeving ook beter implementeren. Bij het ontstaan van nieuwe, bestaande en andere lopende initiatieven aanwezig zijn, levert Nederland kansen op en dus winst.

Het is daarbij goed om stil te staan bij het Europese perspectief op gegevens en de rol (en rechten) van personen ten opzichte van hun gegevens. In deze beschouwing gaan we nader in op hoe de EU naar 'mensen en hun gegevens' kijkt, wat dat betekent voor de beleidskeuzes die men maakt en hoe we als Nederland hierop in kunnen spelen en daar ons voordeel mee kunnen doen.

Arthur van der Wees

Arthur van der Wees is managing partner van Arthur's Legal, gespecialiseerd in de strategische, juridische en beleidskant van nieuwe ontwikkelingen in technologie, organisatie en innovatie, zoals Data, Digital Ecosystems, AI, Robotics, IoT, Cybersecurity, Privacy, Accountability & Trust.

Van der Wees is naast advocaat ook strateeg, standaardisatie- en wetgevingsexpert. Hij is adviseur bij en voor de Europese Commissie, Rijksoverheid en in de private sector. Hij heeft kennis, ervaring en een netwerk in de wereld van technologie, data, strategie, communities, beleid en business.

Naast zijn praktijk is van der Wees onder meer medeoprichter van EC's Alliance for Internet of Things Innovation (AIOTI) en lid van de European AI Alliance. Verder is hij co-auteur van de EC Cloud SLA Standardisation Guidelines, diverse Europese verordeningen (Free Flow of Data Regulation) en richtlijnen (Cybersecurity Act) als ook ISO-standaarden (ISO/IEC 19086), co-auteur van twee IERC IoT Handboeken (Strategies, IoT & Trust). Hiernaast is van der Wees tevens voorzitter van de ethische adviescommissie als ook DPO van het Cybersecurity Competence Center van de Europese Commissie, Concordia.

Het EU perspectief op mensen en hun gegevens

De EU wil 'de interne markt het digitale tijdperk inloodsen, regelgeving vereenvoudigen en van 28 nationale markten één grote Europese markt maken'. Berekeningen laten zien dat dit jaarlijks 415 miljard euro voor de Europese economie kan opleveren, en honderdduizenden nieuwe banen.

De Europese interne markt zou niet kunnen functioneren zonder het vrije verkeer van personen, diensten, producten en kapitaal. Het is dan ook niet voor niks dat in de groei naar een digitale interne markt (Digital Single Market) aan deze vier pijlers een vijfde vrijheid is toegevoegd: het vrije verkeer van (niet-persoonlijke) data.

Maar hoe zit dat dan met persoonlijke gegevens?

Het antwoord op die vraag is complex en simpel tegelijk: persoonlijke gegevens zijn de digitale 'vertaling' van een persoon. Als zodanig vallen zij onder 'het vrije verkeer van personen (en de gegevens die bij die persoon horen)'. Rondom de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG, Engels: GDPR) ging de aandacht vooral uit naar gegevensbescherming, maar deze verordening beoogt nadrukkelijk ook het vrije verkeer van persoonsgegevens binnen de Unie te vergemakkelijken.

Article 1 - EU GDPR *"Subject-matter and objectives"*

- 1 This Regulation lays down rules relating to the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and rules relating to the free movement of personal data.
- 2 This Regulation protects fundamental rights and freedoms of natural persons and in particular their right to the protection of personal data.
- 3 The free movement of personal data within the Union shall be neither restricted nor prohibited for reasons connected with the protection of natural persons with regard to the processing of personal data.

Bron: <https://gdpr-info.eu/art-1-gdpr/>

De historie van het vrije verkeer van data

De huidige focus van de Europese Commissie op (en de introductie van) vrij verkeer van data binnen de EU als vijfde vrijheid is (ook) historisch logisch. Er zijn vier vrijheden aan voorafgegaan, die we tegenwoordig als vanzelfsprekend ervaren: vrij verkeer van goederen, mensen, diensten en kapitaal.

De Europese Unie heeft haar wortels in de ambitie en visie om op een duurzame wijze (economische) stabiliteit, eenheid en vrede binnen Europa te creëren na de Tweede Wereldoorlog. Deze beweging begon in 1951, met de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), welke een samenwerkingsverband (en daarmee gecentraliseerde controle) schiep ten aanzien van de kolen- en staalindustrie.

In 1957 werd vervolgens de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en de Europese Economische Gemeenschap (EEG) opgericht. Door middel van deze organisaties werd er op een meer gecentraliseerde wijze samengewerkt aan kernenergieproductie (Euratom) en werd er een gemeenschappelijke markt gecreëerd op het gebied van landbouw, transport, economische relaties met niet-leden, en (later) kapitaal en arbeidskrachten (EEG). Handelsbelemmeringen zoals invoerrechten

werden afgeschaft om groei van de economie, werkgelegenheid en welvaart te stimuleren, en productie efficiënt(er) in te richten. Uiteindelijk werden deze drie organisaties samengevoegd en ontstond de Europese Gemeenschap, welke in 1993 heeft geleid tot de oprichting van de Europese Unie. In het EU Verdrag zijn voornoemde vier vrijheden gecodificeerd.

Met oog op de eerder genoemde doelstelling, 'de creatie van stabiliteit door het afschaffen van (handels)barrières en een meer centrale regulering', was het niet alleen logisch en passend om de vrijheid van verkeer van data als vijfde vrijheid te introduceren, maar ook van groot belang. Data speelt namelijk een steeds grotere rol in de (Europese) interne markt. Zo is het vrije verkeer van data tegenwoordig een basisvoorwaarde voor het kunnen uitoefenen van de eerste vier vrijheden. Daarbij is het vrije verkeer van data essentieel om de rechten van de Europese burgers te waarborgen en een eenheid onder inwoners, gemeenschappen en organisaties te creëren. Deze achtergronden hebben ook een grote rol gespeeld bij de codificatie van de bestaande vier vrijheden. Anders gezegd: de vijf vrijheden zijn gezamenlijk dé manier om de doelstellingen van de Europese Unie te faciliteren, bereiken en versterken.

De digitale trend is onomkeerbaar

In dit digitale tijdperk zijn digitale technologieën, producten, systemen en diensten niet meer gewoon fijn of leuk om te hebben; ze zijn onmisbaar voor de dagelijkse gang van zaken. Voor mensen, voor bedrijven en voor de overheid. Digitale ontwikkelingen zorgen er ook voor dat geografische grenzen tussen lidstaten (en zelfs buiten de EU) steeds minder een rol spelen.

Gedurende de afgelopen jaren is het digitale domein, inclusief data als essentiële component daarin, meer en meer erkend als een domein waar de overheid een rol speelt en moet spelen, om bepaalde belangen te beschermen en organiseren, dan wel om bepaalde barrières weg te nemen en markten en

bewegingen te stimuleren. Het digitale domein is een horizontaal domein dat per saldo in elke sector en deel van de maatschappij en economie relevant is.

Het thema 'digitaal', en in het verlengde daarvan digitale gegevens, zijn een hoofdbestanddeel van de Digital Single Market (DSM) Agenda van de Europese Commissie. De Europese Commissie ziet het thema 'digitaal' niet alleen als belangrijk deel van haar taak, maar vooral als een goede (en gróte) kans om tot een bepaald niveau van (digitale) eenheid te komen binnen de Europese Unie en zo een digitale markt van meer dan 500 miljoen inwoners, 20 miljoen MKB-ers en -geaggregeerd- de grootste economie van de wereld te verbinden en versterken.

MAKING THE MOST OF THE DIGITAL OPPORTUNITIES IN EUROPE

The internet and digital technologies are transforming our world. But barriers online mean citizens miss out on goods and services, internet companies and startups have their horizons limited, and businesses and governments cannot fully benefit from digital tools. European leaders have pledged to complete the Digital Single Market in the European Council conclusions altogether 10 times.

EXPECTED BENEFITS • economic growth • job creation • increased investments

€415 billion the amount a completed Digital Single Market could contribute to the European Union economy per year.

500,000 unfilled vacancies for ICT professionals by 2020.

€10.1 billion were invested in EU tech companies in the first 3 quarters of 2016.

2 trillion gigabytes per year of data traffic will be generated worldwide by connected devices by 2020.

1.3 million new jobs could be created by 2025 through additional investments thanks to new EU telecoms rules.

6 billion devices will be connected in Europe by 2020 (20 billion worldwide) 10 times more than in 2016.

4% of EU GDP could be the value of the EU data economy in 2020 - today it is 2%.

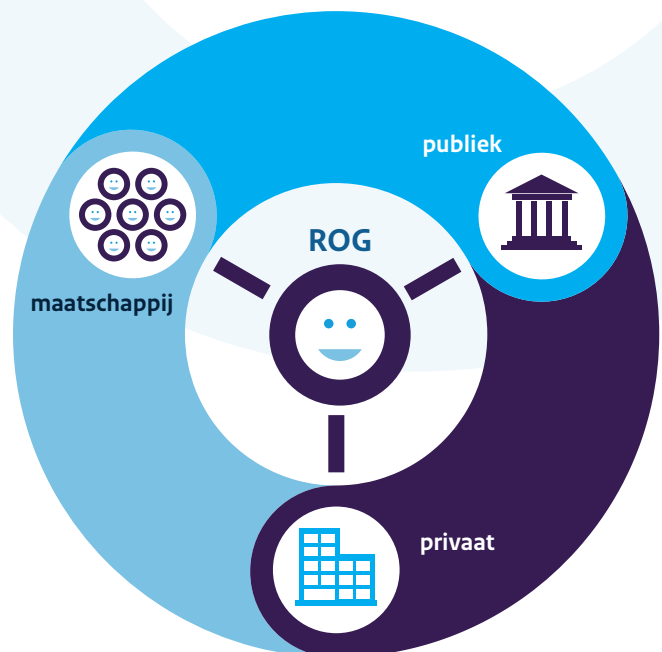
Dit is een bewerking van de factsheet 'Making the most of the digital opportunities in Europe' over de Digital Single Market die de Europese Commissie heeft uitgebracht. De volledige factsheet is te lezen op de website van de EC: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=47881

De mens centraal

De afgelopen jaren heeft de Europese Commissie de notie van vrij verkeer van data meer en meer geïntroduceerd in de EU. Vooral sinds begin 2018 gaat die introductie in een sneltreinvaart en er is geen indicatie dat die snelheid zal verminderen. De visie van de Europese Commissie vormt de basis voor beleid, initiatieven, interventies en een verscheidenheid aan beschikbare instrumenten. Deze visie is gebaseerd op een aantal uitgangspunten, die samengevat kunnen worden als: de mens centraal (human-centric) en technologie-, interpretatie- en verdienmodelneutraal.

Mens centraal wordt hierbij niet voor niets als eerste genoemd: een van de meest essentiële uitgangspunten is dat de mens (en in het verlengde daarvan de samenleving/maatschappij en economie) centraal staat; niet de techniek of een verdienmodel. Deze 'human-centric' focus zie je ook terug in de overwegingen en initiatieven over bijvoorbeeld digital (data) self-sovereignty, ofwel digitale autonomie.

Een aantal andere belangrijke uitgangspunten zijn gebaseerd op het feit dat er sprake is van veel dynamiek en convergentie, en daarmee een staat van constante verandering. Om die reden worden steeds meer verordeningen, richtlijnen en standaarden niet vanuit een statisch, maar dynamisch oogpunt geschreven, waarbij het gaat om semantische operabiliteit en beschrijving van risico's en verantwoordelijkheden. Dit wordt overigens ook gezien als remedie tegen het gedateerd raken van wet- en regelgeving en gerelateerde standaarden en andere instrumenten (en derhalve niet duurzaam zijn).

Gegevens zijn veelal dynamisch. Er zijn vrij weinig echt statische gegevens; een geboortedatum of akte van oprichting zijn voorbeelden van statische gegevens, maar een voor- of achternaam, adres of bevoegdheid binnen een organisatie kunnen dynamisch zijn. Sowieso zijn digitale gegevens dynamisch in technische zin, vanuit het feit dat ze digitaal zeer makkelijk zijn te delen en te transporten.

Dit zijn uitgangspunten die je ook terugvindt in het principe (of uitgangspunt) van 'regie op je gegevens hebben': je gegevens kunnen beheren (om je privacy te managen) en/of kunnen gebruiken om zaken in je leven te regelen.

Van data-ownership naar data-control

'Van data-ownership naar data-control' is een van de thema's die in het licht van 'human-centricity' van belang is. Wat wordt daarmee bedoeld? Naast het feit dat er solide afspraken nodig zijn op gebieden als identificatie, authenticatie, hoedanigheid en autorisatie van een persoon of organisatie, is het in het kader van digitale autonomie of 'digital self-sovereignty' van groot belang om de discussie over eigenaarschap van digitale gegevens te slechten. En dit lijkt te zijn gelukt.

Men erkent en stelt steeds vaker vast dat de discussie over eigenaarschap van digitale data niet goed werkt, bijvoorbeeld omdat overdracht van gegevens per saldo het verstekken van een kopie van die gegevens betreft. Daarbij genereert een overdracht op zichzelf ook weer (meta)data.

De algemene opinie is op het moment van schrijven van deze beschouwing dat het uitgangspunt 'data control' een stuk beter werkt. Bijvoorbeeld bij persoonsgegevens gaat het erom dat het individu controle heeft over zijn eigen digitale leven, levenssfeer en data, en die deels zelf en deels gemandateerd door anderen laat organiseren. De term 'regie hebben op je gegevens' is in die zin zeer toepasselijk. Vanuit het uitgangspunt 'data control' is het ook relatief makkelijk om het vervolgens over toegang, gebruik, en data management te hebben. Hetzelfde geldt voor de datagedreven of data-ondersteunde economie, bijvoorbeeld.

Digital & Data are Now Highly Regulated Domains

PSD2: 13 January 2018

NIS: 9 May 2018

GDPR: 25 May 2018

eIDAS: 23 July 2014

Free Flow of Data Regulation: 29 April 2019

Cyber Security Act & Certification Scheme (TBD)

Public Services Information Directive (revision)

e-Privacy Regulation (draft)

2019 & Beyond

Afbeelding: Arthurs legal

De EU bouwt gestaag aan een digitale interne markt

In het eerste halfjaar van 2018 zijn de PSD2 (Betaalingsrichtlijn 2), de NIS (Network Informatie Beveiligingsrichtlijn), de GDPR (AVG) en de Trade Secrets Directive in werking getreden, met dien verstande dat alleen de GDPR/AVG een verordening betreft en de andere richtlijnen zijn. In december 2018 is de Free Flow of Data Regulation aangenomen. De verwachting is dat deze in 2020 in werking treedt als verordening. De huidige versie van de Cybersecurity

Act is inmiddels uitonderhandeld door Commissie en Parlement, en ligt nu voor bij de Raad. Ook de Tallinn/eGovernment Declaration van 6 oktober 2017, getekend door alle EU lidstaten en de EFTA landen, onder het toezien oog van de (voorzitter van de) Europese Raad, en de Commissie is belangwekkend voor het principes van digitale autonomie en het inrichten van de e-overheid.

The Tallinn Declaration

- A User-Centric Principles for Design & Delivery of Digital Public Services 1.
 - i Option to Digitally Interact, Deliver Digitally & Incentivize 11.
 - ii Accessibility, Security, Availability & Usability
 - iii Citizen Engagement, Protection of Data & Privacy
 - iv Redress & Complaint Mechanisms
- B eID, EIDAS & Interoperability: Trust services for electronic transactions in the internal market;
- C eGovernment, eSignature, eDelivery, eProcurement, eInvoicing
- D Public Sector IT Solutions made readily available for reuse in society and the private sector
- E Open Source & Open Standards & No-Vendor Lock-ins

Afbeelding: Arthurs legal

Single Digital Gateway

Een andere verordening die veel impact gaat hebben op de lidstaten is de Single Digital Gateway (SDG), een integrale digitale toegangspoort die alle Europeanen op gelijke wijze toegang moet gaan geven tot informatie en procedures, alsmede het kunnen aanleveren van gegevens die nodig zijn om die procedures te doorlopen.

Een basisprincipe van de SDG is dat als een lidstaat een procedure inricht voor haar inwoners, deze op dezelfde wijze toegankelijk moet zijn voor gebruikers uit andere lidstaten.

Een aantal 'key-procedures' zullen volledig digitaal ingericht moeten zijn voor zowel de eigen nationale gebruikers als gebruikers uit andere EU-lidstaten. De EU richt zich voor deze 'key-procedures' op situaties die relevant zijn voor bedrijfsactiviteiten, werken, studeren of verhuizen van de ene woonplaats naar een andere. Voorbeelden die worden genoemd zijn: het aanvragen van een verblijfsattest, studieleningen en subsidies, de erkenning van academische titels, een Europese zorgverzekeringskaart, de registratie van een motorvoertuig, pensioenuitkeringen en de registratie van werknemers voor pensioen- en verzekeringsstelsels.

Het is de bedoeling dat deze 'digitale toegangspoort' zal helpen om de administratieve lasten voor burgers en bedrijven te verminderen. Het is dan ook een van de uitgangspunten om het 'once-only' principe toe te passen, wat betekent dat personen en bedrijven aan overheden dezelfde informatie slechts één keer zullen hoeven te verstrekken, waarna andere overheden geacht worden toegang te kunnen hebben tot deze informatie als dat voor de gebruiker nodig is om zaken te regelen.

"De digitale toegangspoort zal een gebruiksvriendelijk uniek toegangspunt vormen om burgers en bedrijven te helpen bij het vinden van de informatie die zij nodig hebben, over de interne markt van de EU. De poort zal volledige toegang bieden tot een breed scala aan onlineprocedures om hen te helpen wanneer zij willen verhuizen, werken, studeren of met pensioen willen gaan, of wanneer zij in een ander land een onderneming willen opzetten of een activiteit willen uitoefenen. Dit is een belangrijke verwezenlijking voor de digitale eengemaakte markt."

Emil Karanikolov, Minister van Economische Zaken van Bulgarije

Waar op te letten bij het ontwikkelen van beleid

Bij het ontwikkelen van beleid om het vrije verkeer van gegevens te faciliteren, en tegelijkertijd te verzekeren dat mensen 'regie' kunnen hebben op hun gegevens als persoon (de human-centric benadering), zijn vooral de navolgende essentiële dimensies relevant:

- A** Data Collecting: wie verstrekt wat?, wie en wat genereert?, wie verzamelt?;
- B** Data Processing: wie verwerken allemaal?, wie verwerkt wat, waarom en wanneer?, en hoe verwerking te minimaliseren en transparant te houden?;
- C** Data Management: welke klasse data?, hoe ziet de levenscyclus van elke dataset eruit, tot en met permanente verwijdering?, hoe kunnen rechten worden uitgeoefend en gehandhaafd?, hoe data te porteren of zelfs verwijderen? et cetera;
- D** Data Protection: wat, wanneer en hoe te beschermen?, wie doet dat?, waar is wie voor verantwoordelijk?, hoe bij de tijd te blijven?, wat als het verkeerd gaat?;
- E** Security: dezelfde vragen als bij data protection, maar dan ook over de ecosystemen er omheen, inclusief de technische lagen en interoperabiliteit als organisatorische en menselijke dimensies;
- F** Identifiers & Authentication: wie is deze persoon?, is hij/zij bevoegd?, waarvoor?, hoe kan dat geverifieerd worden?, en hoe deze zelfde vragen te beantwoorden als het om andere digitale identifiers gaat zoals een SIM-kaart, een sensor of internet certificaat?

Elk van deze dimensies spelen vooral in combinatie, maar soms ook losstaand, een essentiële rol in bovenstaande recente dan wel aankomende wet- en regelgeving over digitale zaken in het algemeen en data in het bijzonder.

Multi-stakeholder samenwerking

Zoals al aangegeven, zijn alle genoemde initiatieven van de Europese Commissie, maar ook die van het Europees Parlement, interessant en relevant vanuit het basisprincipe van multi-stakeholder samenwerking.

Een gemeenschappelijke interne digitale markt gaat primair over samenwerken en communicatie, zowel vanuit technisch perspectief, semantisch perspectief als organisatorisch perspectief. Regie op je gegevens kunnen hebben is hier een integraal onderdeel van en ook op dat vlak is een multi-stakeholder benadering essentieel. In de digitale interne markt zullen verscheidene -zo niet honderden- databronnen betrokken zijn van even zoveel organisaties, en die zijn op dit moment nog niet bepaald op vergelijkbare technische, semantische, organisatorische, interoperationele, governance of ander volwassenheidsniveau. Hetzelfde geldt voor de schakels, platforms, tussenpersonen en andere verwerkers, en vervolgens de dataclassificering, stakeholders, grondslagen, context en gebruik van deze data.

Het programma Regie op Gegevens werkt aan een raamwerk van generieke afspraken voor regie op eigen gegevens, op basis waarvan publieke en private organisaties kunnen meewerken aan veilig en betrouwbaar gegevensverkeer onder 'regie' van de betrokken persoon. Een aanpak die geheel in lijn is met de human-centric benadering van de EU en die tevens past bij het faciliteren van een vrij verkeer van personen (en hun gegevens), alsmede het vrije verkeer van niet-persoonlijke gegevens. Binnen het programma wordt reeds de samenwerking opgezocht met overheden van andere lidstaten, om te bekijken of de inzichten die in Nederland worden opgedaan door hen over te nemen zijn (of omgekeerd). Met deze aanpak loopt Nederland voorop. Dit is een van de terreinen waarop Nederland haar ambitie als digitale koploper kan gaan waarmaken.

Kansen zien en kansen pakken

In haar regeerakkoord, de overkoepelende strategie Nederland Digitaal en de Agenda voor de Digitale Overheid NLDIGIbeter heeft het kabinet een extra boost gegeven aan haar wens om in te willen spelen op de snelheid van digitalisering en de impact daarvan op de samenleving, én uiting gegeven aan de ambitie om als Nederland 'dé digitale koploper van Europa' te zijn. Het faciliteren/inrichten van 'regie op gegevens' is daartoe een pijler, maar er zijn meer ontwikkelingen gaande.

Op deze manier kunnen we als Nederland anticiperen, voorbereiden, proactief handelen en nieuwe Europese wet- en regelgeving ook beter implementeren. Bij de bron van nieuwe, bestaande en andere lopende initiatieven aanwezig zijn levert Nederland kansen en dus winst op. Inmiddels zijn er enkele andere landen die ook een dergelijke aanpak hanteren -afhankelijk van het onderwerp en relevantie daarvan-, maar het is op dit moment nog niet gangbaar. Bij wetgevende initiatieven omtrent de datagedreven economie was onder meer Frankrijk zowel zichtbaar als zeer actief.

Nederlandse Digitaliseringsstrategie

Afbeelding: In de Nederlandse Digitaliseringsstrategie is 'regie op gegevens' een pijler.

NEDERLAND ALS DIGITALE TOEGANGSPOORT TOT EUROPA

Nederland is de digitale toegangspoort tot Europa en een belangrijke datahub. De basis hiervoor ligt in de aanwezigheid van (internet) exchanges en bijbehorende backbone-connectiviteit, datacenters en grote cloud-aanbieders en het ecosysteem dat deze internationale datahub ondersteunt. Onder meer vanwege dit uitgebreide ecosysteem hebben verschillende technologiebedrijven Nederland gekozen als de plek om zaken te doen in Europa. Deze bedrijven vestigen hun hoofdkantoor, datacenters, verkoop- en marketingkantoren en/of distributiecentra in Nederland.

COMMUNICATIE CAMPAGNES

De communicatiecampagnes voor burgers en mkb worden gekoppeld aan (nieuw) beleid voor digitale veiligheid en privacybescherming. Met concrete adviezen, handelingsperspectieven en maatregelen worden mensen weerbaar gemaakt en wordt bijgedragen aan gedragsverandering. De campagnes zoals Alert Online, Veilig internetten.nl en Boefproof worden Rijksbreed beter op elkaar afgestemd en waar mogelijk samengebracht.

7.2 Bescherming van en regie op persoonsgegevens

De Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) legt een nieuw fundament voor de bescherming van privacy. De AVG is op 25 mei 2018 van kracht geworden en geeft burgers meer rechten, en organisaties meer plichten om zorgvuldig met persoonsgegevens om te gaan.¹¹ Veel burgers zijn zich echter nog onvoldoende bewust van de online verwerking van hun gegevens. Burgers moeten vaak toestemming geven voor het verwerken van hun gegevens, maar het is hen lang niet altijd duidelijk wat er precies met hun gegevens gebeurt. En burgers hebben vaak ook geen effectieve keuze als ze informatie willen zien of een online dienst willen afnemen.

Het kabinet wil dat mensen erop kunnen vertrouwen dat hun privacy ook online goed beschermd is. Hier ligt een gezamenlijke opgave voor overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties om te zorgen voor duiding van rechten en plichten en te werken aan kaders voor verantwoord datagebruik. Om partijen die persoonsgegevens verzamelen te informeren over de AVG en te helpen met de implementatie van de AVG is recent de Handleiding Algemene Verordening Gegevensbescherming gepubliceerd. Daarnaast heeft de Autoriteit Persoonsgegevens een dienstverleningsplan en een regelhulp over de bescherming van persoonsgegevens beschikbaar gesteld. Ook is er goed overleg met bijvoorbeeld brancheorganisaties om bedrijven te helpen bij de implementatie.

Regie op verwerking van data wordt gezproken, dat de verwerking daarvan, voor zover het om mens, gaat, moet voldoen aan de voorschriften die de wet stelt. Op basis van de AVG is inmiddels de AVG-tox stand gebracht, die, voor zover de AVG is laat, voortbouwt op het normenkader uit de richtlijn 1995 en de ingetrokken Wet Bescherming Pers.

Daarnaast wil het kabinet de eigen regie van burgers op persoonsgegevens vergroten om daarmee de bescherming van privacy verder te bevorderen. Mogelijk kabinetstermijn worden heldere kaders (afsprakenstelsel) voor persoonlijk datamanagement geformuleerd, in overeenstemming met de AVG. Het beoogd resultaat is dat:

- Mensen kunnen vertrouwen dat zij laagdrempelig en veilig inzage kunnen krijgen in hun persoonsgegevens en het gebruik daarvan door derden, én dat ze deze gegevens (waar mogelijk) kunnen corrigeren, verwijderen en (her)gebruiken.
- Houders of beheerders van gegevens via afsprakenstelsels verantwoord kunnen meewerken aan de ontluiting van persoonlijke gegevens.
- Bouwers van services en apps weten hoe ze producten moeten ontwikkelen waarmee ze mensen verantwoord de regie op hun persoonsgegevens kunnen geven.
- Overheidsregistraties daadwerkelijk hergebruikt kunnen worden, zodat overheden, marktpartijen of maatschappelijke organisaties hier diensten op kunnen ontwikkelen, voor zover toegestaan onder de AVG.

MEER GRIP OP EIGEN GEZONDHEIDSDATA

Wat weet mijn paacemaker van mij? Zelfs de dokter heeft de data soms niet. Het is belangrijk te kunnen beschikken over data die over jezelf gaat. Want zeggenschap over eigen data geeft ook regie. Daarbij is het van belang dat je niet onder druk wordt gezet om data af te geven als daartoe de noodzaak ontbreekt.

MedMij heeft als doel om iedereen die dat wil te laten beschikken over zijn eigen gezondheidsgegevens in één persoonlijke digitale gezondheidsomgeving. Die app of website moet veilig en vertrouwd met de informatiesystemen van zorgaanbieders kunnen communiceren. MedMij stelt hiervoor spelregels op. Zo kan de patiënt straks persoonlijke informatie, die op verschillende plekken bewaard wordt, in één volledig overzicht bekijken en beheeren. En kan de patiënt deze data veilig en vertrouwd delen met een zorgverlener, waar en wanneer hij of zij wil.

In de Nederlandse Digitaliseringsstrategie staat het volgende beschreven met betrekking tot de ambities van het kabinet.

Bescherming van en regie op persoonsgegevens

Mensen kunnen erop vertrouwen dat hun privacy online goed beschermd is en hebben grip op hun persoonsgegevens.

- Het kabinet zet zich actief in voor de totstandkoming en implementatie van een ambitieuze Europese e-privacy verordening.
- Binnen deze kabinetsperiode worden vanuit het programma Regie op Gegevens heldere kaders voor regie op gegevens geformuleerd.

Wat zegt het regeerakkoord specifiek over regie op gegevens

Bescherming van en regie op persoonsgegevens

Mensen kunnen erop vertrouwen dat hun privacy online goed beschermd is en hebben grip op hun persoonsgegevens.

- Het kabinet zet zich actief in voor de totstandkoming en implementatie van een ambitieuze Europese e-privacy verordening.
- Binnen deze kabinetsperiode worden vanuit het programma Regie op Gegevens heldere kaders voor regie op gegevens geformuleerd.

Wat zegt het regeerakkoord over digitalisering

Naast de specifieke ambitie op het gebied van 'regie op gegevens', bevat het regeerakkoord nog een aantal ambities en acties als het gaat om digitalisering:

- We kunnen digitaal koploper worden van Europa.
- Digitalisering is nodig op terreinen als de zorg, mobiliteit en het openbaar bestuur.
- We versterken noodzakelijke basisvoorwaarden als digitale veiligheid, privacy, digitale geletterdheid, mededinging, innovatie en modernisering van wet- en regelgeving.
- We zetten in op verdere versterking van de Europese digitale interne markt.

Waar en hoe kan Nederland bijdragen?

Als we deze kansen willen grijpen, met wie moeten we dan verbinden? Als het gaat om uitdagingen in het digitale domein is vooral DG CNECT een logische speler om mee samen te werken, maar gezien de convergentie van markten en andere ontwikkelingen zijn andere DG's ook steeds meer aangehaakt. Net als binnen onze eigen overheid zijn er ook in de EU veelal meerdere DG's betrokken bij het ontwerpen van visies en beleid. Er zijn per saldo twee segmenten om (als overheid én als gerelateerde belanghebbenden uit de publieke en private sector) goed in de gaten te houden, actief bij aanwezig te zijn en aan bij te dragen: 'aan de horizon' (A) én 'voorbij de horizon' (B).

A Aan de horizon

Daar waar wet- en regelgeving (ogenschijnlijk of daadwerkelijk) al is uitonderhandeld en vastgesteld, zijn nog altijd legio mogelijkheden om de belangen en ambities van Nederland te ondersteunen, beter op de kaart te zetten en te stimuleren. In die gevallen zijn met name van belang de Commissie, toezichthouders en autoriteiten zoals bijvoorbeeld EDPS, EDPB, BEREC, EBA, ENISA, ETSI, CEN/CENELEC en ISA2. Wat achtergronden daarover zijn terug te vinden in de begrippenlijst in de bijlage van deze beschouwing. De rijksoverheid zou kunnen overwegen om een actieve en permanente gesprekspartner te worden van deze toezichthouders c.q. organisaties.

Main EC Initiatives

- Live or On the Horizon
- Personal Data Protection (*)
- ePrivacy
- Free Flow of Data
- Data Portability
- Switching of (Cloud/IT) Providers
- Cybersecurity, Certification & Assurance
- Open Data

B Voorbij de horizon

Bij het onderzoeken en ontwerpen van beleid, hanteert de Commissie hybride combinaties van beleidsinstrumenten, hetgeen in huidige initiatieven veelal leidt tot een mix van vrijwillige richtlijnen, standaarden, kader- en andere wetgeving. Voorbeelden van relevante onderwerpen op dit moment staan hierna.

Main EC/EP Initiatives

- Still Mostly Beyond the Horizon
- Product Liability (Revision)
- Copyright (Update)
- Redress & Liability for Emerging Technologies
- Distributed Ledger Technologies
- Robotics & Artificial Intelligence
- Data Sharing

De hierboven genoemde onderwerpen, zowel aan als voorbij de horizon, verdienen bijzondere aandacht, zowel gezien vanuit de strategie Nederland Digitaal, de ambities op het gebied van NLDIGIbeter, het domein van 'regie op gegevens', als vanuit het oogpunt van digital (data) self-sovereignty.

I Am Data.

I Have Data. I Control Data.

Give me Public Services, Privately & Securely,

Please.

Kom in beweging!

Samenvattend aan het einde van deze beschouwing een welgemeend advies: kom in beweging!

Om als Nederland relevant te blijven, zowel gezien vanuit de (rijks)overheid, als ook vanuit het perspectief van de overige Nederlandse belanghebbenden in de publieke en private sector, én ons te richten op en werken aan de ambitie om dé digitale koploper van Europa te worden, is het aan te bevelen om niet binnen onze vertrouwde comfortzone te blijven, maar actief op zoek te gaan naar waar de visie wordt ontwikkeld en waar keuzes en beslissingen meer en meer worden gemaakt. Een actieve houding die uitgaat van brengen en halen is daarbij een noodzakelijke voorwaarde.

Dit heeft als aanvullend positief effect dat goed kan worden bekeken wie waar actief is, zowel vanuit de publieke sector van andere lidstaten als de private sector (zowel van binnen als buiten de Europese Unie) en waar de kansen en bedreigingen liggen voor Nederland en haar ambities voor de komende jaren en daarna.

Arthur van der Wees

Relevante begrippen

BEREC

Body of European Regulators for Electronic Communications. Deze autoriteit heeft net als de EDPB als lid de diverse autoriteiten op gebied van telecommunicatie en andere elektronische communicatie, waaronder ook de Nederlandse Autoriteit Consument & Markt (ACM). In het kader van Regie op Gegevens is deze autoriteit relevant voor de verwerking en bescherming van persoonsgegevens, in het bijzonder communicatieverkeer en gerelateerde persoonlijk data management.

CEN/CENELEC

European Committee for Standardization (CEN), en European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC) maken en begeleiden internationale standaardisatie – ook wereldwijd –, en zijn binnen de Europese Unie een van de drie European Standardisation Organisations (ESOs), samen met ETSI. Evenwel krijgen zij per saldo altijd het mandaat van de Europese Commissie als het om standaardisatie gaat. CEN en CENELEC trekken praktisch altijd gezamenlijk op. In het kader van Regie op Gegevens zijn CEN/CENELEC relevant voor praktisch alle Regie op Gegevens onderwerpen, hoewel ook voor CEN/CENELEC digitale data, data management en data-centrisch denken en opereren een relatief nieuwe dimensie met zich mee heeft gebracht.

Cybersecurity Act

De huidige versie van de Cybersecurity Act (CSA) is inmiddels uitonderhandeld door Commissie en Parlement, en ligt nu voor bij de Raad. In het kader van Regie op Gegevens is de CSA van relevant op het beveiligen van data en gerelateerde processen, systemen en diensten, en het certificeren ervan.

EBA

European Banking Authority. In het kader van Regie op Gegevens is deze autoriteit onder meer relevant voor persoonlijk data management van bankgegevens van consumenten, onder de PSD2/Betalingsrichtlijn2. De gerelateerde verwerking en bescherming van persoonsgegevens valt onder de autoriteit van de EDPS, en de diverse autoriteiten persoonsgegevens in de lidstaten, maar er is een bepaalde overlap tussen die autoriteiten.

EDPB

European Data Protection Board. In het kader van Regie op Gegevens is deze autoriteit relevant voor de verwerking en bescherming van persoonsgegevens, zoals beschreven in de GDPR/AVG. Daaronder valt vanzelfsprekend ook persoonlijk data management. Haar leden zijn de diverse autoriteiten persoonsgegevens in de lidstaten, waaronder ook de Nederlandse Autoriteit Persoonsgegevens (AP).

EDPS

European Data Protection Supervisor. Deze toezichthouder is een onafhankelijke autoriteit op gebied van GDPR/AVG. Zij monitort onder meer hoe de GDPR/AVG opereert, en hoe landen, organisaties en mensen ermee om gaan. Verder monitort de EDPS nieuwe maatschappelijke, economische en technologische ontwikkelingen, adviseert ze het Europese Gerechtshof, en werkt ze samen met relevante toezichthouders in de lidstaten.

ENISA

European Union Agency for Network and Information Security. Met de komst van de Cybersecurity Act, verwacht ENISA haar huidige tijdelijke mandaat naar een permanent mandaat omgezet te zien worden. ENISA speelt een centrale rol in de Europese Unie op gebied van cybersecurity en NIS Directive, en gaat ook een belangrijke rol spelen in de aankomende Cybersecurity Act. In het kader van Regie op Gegevens is deze autoriteit van belang voor het bescherming, veiligheid en weerbaarheid van data, kritische infrastructuren, vitale systemen en essentiële diensten. De diensten en andere activiteiten van Rijksoverheid vallen integraal binnen het toepassingsgebied van ENISA.

ETSI

European Telecommunication Standardisation Institute. ETSI maakt en begeleid internationale standaardisatie – ook wereldwijd –, en is binnen de Europese Unie een van de drie European Standardisation Organisations (ESOs), samen met CEN en CENELEC. Bedrijven en organisaties zijn lid en vormen de kern van deze ESOs. Evenwel krijgen zij per saldo altijd het mandaat van de Europese Commissie als het om standaardisatie gaat. In het kader van Regie op Gegevens is ETSI relevant voor praktisch alle Regie op Gegevens onderwerpen, hoewel ook voor ETSI digitale data, data management en data-centrisch denken en opereren een relatief nieuwe dimensie met zich mee heeft gebracht.

Free Flow of Data Regulation

Deze verordening betreft niet-persoonsgegevens. Echter, in digitale ecosystemen – in code – het verschil tussen niet-persoonsgegevens en persoonsgegevens is veelal niet of vrij moeilijk te maken. Verder staat deze verordening op gelijk niveau als en is gelinkt aan de GDPR/AVG, en omgekeerd. De huidige versie van de Free Flow of Data Regulation (inclusief veel relevante data management regelingen) voor niet-persoonsgegevens is in juni 2018 ook als finaal bestempeld door de Trialog (Commissie, Parlement

& Raad) en wordt verwacht in het derde kwartaal van 2018 te worden vastgesteld. De verwachting is dat die in 2020 in werking treedt, als verordening.

GDPR/AVG

General Data Protection Regulation / Algemene Verordening Gegevensbescherming. Voor een nadere definitielijst van termen gebruikt in of anderszins relevant voor de GDPR/AVG wordt verwezen naar het gerelateerde rapport dat is verschenen in opdracht van het programma Regie op Gegevens.

ISA2

Interoperability Solutions For Public Administrations, Businesses and Citizens. ISA2 is een organisatie die mandaat van de Europese Commissie heeft tot en met 31 december 2020. Ze bevordert en ondersteunt de ontwikkeling van digitale systemen en diensten die zich vooral richten op interoperabiliteit tussen lidstaten, een en ander cross-border en cross-sectoraal. ISA2 heeft al vele tientallen systemen en diensten ontwikkeld, en die staan zonder kosten of voorwaarden ter beschikking aan overheden, bedrijfsleven en andere organisaties.

NIS/Network Informatie Beveiligingsrichtlijn

In het kader van regie kunnen voeren op je gegevens is deze richtlijn van belang voor alle data bescherming, verwerking en data management binnen en door de Rijksoverheid. Er zijn bepaalde en verhoogde beveiligingsmaatregelen als ook ondersteuning van toepassing, die dus integraal voor Rijksoverheid gelden. Deze richtlijn is nog niet volledig ingevoerd in Nederland.

PSD2/Betalingsrichtlijn 2

In het kader van Regie op Gegevens is deze richtlijn niet direct van belang voor de Rijksoverheid. Echter, deze richtlijn is met haar standaard, de Regulatory Technical Standard (RTS) op dit moment de meest geavanceerde en gedetailleerde richtlijn en RTS voor Rijksoverheid om zich te laten inspireren wat betreft alle Regie op Gegevens onderwerpen, waaronder tevens begrepen datamanagement, data- bescherming, data verwerking. Deze richtlijn is nog niet ingevoerd in Nederland.

Richtlijn

Een richtlijn is EU-regelgeving welke een bepaald doel vastlegt die alle EU-landen moeten bereiken. De EU-landen mogen hierbij zelf de wetgeving vaststellen om dat doel te bereiken. Dit wordt implementeren genoemd, wat inhoudt dat een EU-land zelf de vertaling verzorgt van de richtlijn naar nationale wetgeving op een wijze dat het beoogde resultaat van de richtlijn gehaald wordt. De voorganger van de GDPR/AVG was een richtlijn (uit 1995), en in Nederland in werking getreden via de Wet bescherming persoonsgegevens in 1999.

De laatste jaren vernieuwt de Europese Unie veel oude richtlijnen naar verordeningen, om bepaalde zaken nog beter te kunnen reguleren, en wet- en regelgeving minder technologisch centrisch en juist meer technologie-agnostisch en meer principle-based te maken. Kijk bijvoorbeeld naar de GDPR/AVG, welke de Databeschermingsrichtlijn uit 1995 opvolgt.

Verordening

Een verordening is bindende EU regelgeving die in de hele EU rechtstreeks van toepassing is. Met andere woorden: een verordening maakt na inwerkingtreding automatisch onderdeel uit van de nationale rechtsorde. Deze dient dus niet meer te worden overgenomen/vertaald naar nationale wetgeving. Dit om te voorkomen dat er verschillen tussen diverse ‘vertalingen’ ontstaan. Dit wordt het overschrijfbod genoemd. De GDPR/AVG is een verordening (uit 2016), en van kracht en handhaafbaar sinds 25 mei 2018.

Digitale koploper worden in de EU: kansen zien en kansen pakken

